

İBRÂHİM en-NEHAÎ

İBRÂHİM en-NEHAÎ

(bk. NEHAÎ).

İBRÂHİM PAŞA, Çandarlı

(bk. ÇANDARLI İBRÂHİM PAŞA).

İBRÂHİM PAŞA, Damad

(bk. DAMAD İBRÂHİM PAŞA).

İBRÂHİM PAŞA, Kabakulak

(ö. 1155/1743)

Osmanlı sadrazamı.

Şebinkarahisar'da doğdu. Bir çiftçinin oğludur. Genç yaşta İstanbul'a geldi. Önce Kemahlı Mehmed Ağa'nın hazinedarı Hasan Çelebi'ye, ardından Cigalazâde Kethüdâsı Kadri Efendi'ye intisap etti. Bunun ölümünden sonra Köprülüzâde Fâzıl Mustafa Paşa'nın iç çuhadarı ve divan kâ-tibi oldu. Mustafa Paşa'nın Slankamen Savaşı'nda şehid olması üzerine Firârî Karındaşı Ali Paşa'nın hazine kâtipliğine getirildi ve onunla birlikte Erzurum'a gitti. Ali Paşa da burada ölünce İstanbul'a döndü ve Defterdar Damad Mehmed Paşa'nın tavsiyesiyle önce başmukâtaacılığa, ardından piyade mukabeleciliğine tayin edildi.

1128 (1716) yılında Bosna beylerbeyliğine getirilen İbrâhim Paşa, bu görevi sırasında kalabalık Avusturya kuvvetlerine karşı başarılı savunmada bulundu. Fakat bir süre sonra kendi isteğiyle, Bosna valiliğine getirilen Köprülüzâde Nûman Paşa'nın kethüdâsı oldu. Onun 1719'da ölümünden sonra bir süre İzmir'de ikamet etti. Eski sadrazamlardan olup Mısır'da vali bulunan Nişancı Mehmed Paşa'nın hükümetten ricası üzerine kethüdâlıkla onun yanına gönderildi. Burada adı bazı malî yolsuzluklara karıştıysa da o sıralarda ayaklanan Çerkez Mehmed Bey ve diğer zorbabaşılardan bertaraf edilmesinde önemli rol oynadı. Mehmed Paşa'nın Cid-de'de ölümü üzerine yerine Mısır valiliğine getirilen Köprülüzâde Abdullah Paşa'ya da kethüdâ oldu.

Bu arada İstanbul'da Patrona Halil öncülüğünde büyük bir isyan çıkmış, III. Ahmed tahttan indirilerek yerine I. Mahmud tahta çıkarılmış ve devletin idaresi âsilerin denetimine geçmişti. O sırada bir işi için İstanbul'a gitmiş olan İbrâhim Ağa,

Mısır'daki başarılı hizmetleri göz önünde tutularak bazı dostlarının da aracılığı ile başşehirde istikrarı sağlamakla görevlendirildi. Padişah üzerinde büyük nüfuzu olan Dârüssaâde Ağası Hacı Beşir Ağa'nın tavsiyesiyle, saraya ve Paşakapısı'na gidip gelmesi kolay olsun diye kapıcılar kethüdâlığına getirildi (Kasım 1730). Bu görevi esnasında, başta Patrona Halil olmak üzere birçok âsi ileri geleninin öldürülüp birçoğunun da sürgüne gönderilmesi gibi önemli hizmetlerde bulundu, bir ay kadar sonra vezirlikle Halep beylerbeyliğine tayin edildi. Ancak daha görev yerine hareket etmeden hükümetin başında tecrübeli, tedbirli ve kuvvetli bir şahsiyetin olması düşüncesiyle, Patrona ve yandaşlarını bertaraf eden planın gerçek tertipçisi olarak 22 Ocak 1731 tarihinde Silâhdar Mehmed Paşa'nın yerine vezîriâzamılığa getirildi. Sadâretine "tekellüf-i vizâret" ibaresiyle tarih düşürülmüştür.

İbrâhim Paşa'nın sadrazamlığı dönemindeki en önemli icraatı, Patrona İsyanı kalıntılarını tamamen temizlemek ve İstanbul'da asayiş sağlamaktır. Nitekim bir süre sonra, ölen arkadaşlarının kanını dava için işsiz güçsüz olup hamam ve dükkânlarda barınan ayak takımını yanlarına alarak ayaklanan âsiler Ağakapısı'na ve Cebehâne'ye saldırmışlar, tahribatta bulunmuşlar, bu arada dükkânları yağmalamışlardı. Bu olaylar üzerine bizzat Cebehâne'ye giden vezîriâzam âsilerle öğüt verdi, fakat bu öğüt yeterli olmayınca bunların zor kullanılarak dağıtılması için saraydan sancak-ı şerif çıkarıldı. Âsiler halkın da desteğiyle saray ağaları, cebeci, baltaçı ve bostancılar tarafından kısa sürede dağıtıldı. Çatışmalar sırasında İstanbul sokaklarında binlerce âsi öldürüldü. 14 Nisan 1731 tarihinde Eyüp'te Kara Mustafa Paşa yalısında padişaha ziyafet veren İbrâhim Paşa, bu başarılarından dolayı Sultan Mahmud tarafından samur kürkle ödüllendirildi; ayrıca kendisine bir süre önce ölen Mehmed Kethüdâ'nın Ortaköy'deki yalısı ihsan edildi (*Destârî Sâlih Tarihi*, s. 43).

Ancak İbrâhim Paşa, sadrazamlığı esnasında hasım ve rakip olarak gördüğü birçok değerli kimseden araştırıp soruşturmadan azil, nefiy, müsâdere, katil şeklinde intikam almaya kalkışınca çeşitli tepkilerle karşılaştı. Bunlara İstanbul'da Cezayir'deki gibi ocaklık ve dayılık tesis etmeye kalkma, hatta başşehir Anadolu'ya nakletmek isteme gibi suçlamaların da eklendiği belirtilir (Dilâver Ağazâde Ömer, s. 39). Ayrıca o sıralarda Beya-

zıt Camii avlusunda bazı kimselerin isyana kalkışması gibi küçük bir hadise üzerine her gece kapıcılardan onar, gedikli ve zaîm ağalardan on beşer kişiyi silâhlı olarak sabaha kadar Paşakapısı'nda nöbet tutturması, İstanbul sur kapılarını âdet olmadığı halde kuşluk vaktine kadar açtırmaması halk arasında çeşitli dedikoduların çıkmasına sebep olmuştu. Öte yandan narh meselesinde gevşeklik göstermesi ve buna bağlı olarak bazı tüketim maddelerinin aşırı pahalalanması halkın şikâyetlerine yol açmıştı (Subhî, vr. 26^b; Ferâizîzâde, II, 1264). Fakat asıl mesele, vezîriâzamılığa getirilmesini sağlayan Dârüssaâde Ağası Hacı Beşir Ağa'yı da İstanbul'dan uzaklaştırmak istemesi üzerine ortaya çıktı ve bu durum görevden alınmasıyla sonuçlandı. Nitekim Şem'dânîzâde Süleyman Efendi'nin eserindeki bir kayda göre bizzat kendisi, azil sebebi olarak Hacı Beşir Ağa'nın işlerine karışması üzerine onu saraydan uzaklaştırmaya teşebbüs etmesini göstermiştir (*Mürî't-tevârîh*, I, 23-24). I. Mahmud üzerinde büyük nüfuzu olan Hacı Beşir Ağa'nın saraydan ve İstanbul'dan uzaklaştırılması hususunda padişahın da rızasını alan İbrâhim Paşa, bu durumu kayınpederi Cigalazâde Kethüdâsı Mehmed Ağa'ya açmış, o da meseleyi hemen Dârüssaâde ağasına bildirmişti. Hakkındaki entrikayı öğrenen Hacı Beşir Ağa çeşitli hediyeler sunarak Vâlide Sâlihâ Sultan'ın aracılığı ile sürgünden kurtulmuş, İbrâhim Paşa ise sadrazamlıktan azledilerek Beşir Ağa için hazırlattığı çekdiriye bindirilip Eğriboz muhafızlığıyla merkezden uzaklaştırılmıştır.

Yedi ay on dokuz gün sadrazamlık yapan ve yaşına hürmeten malları müsâdere edilmeyen İbrâhim Paşa bir buçuk yıl kadar Eğriboz'da kaldı, Nisan 1732'de Bosna valiliğine tayin edildi. Ancak halkın kendisinden şikâyeti üzerine aynı yılın Temmuz ayında vezirliği alınarak Girit'in Resmo Kalesi'nde mecburi ikamete tâbi tutuldu (Subhî, vr. 44^b). On yıldan fazla Resmo'da kalan İbrâhim Paşa, İstanbul'daki rakiplerinin faaliyetleri sonucu 1155 yılı sonlarında (1743 başları) öldürüldü; vücudu orada, İstanbul'a getirilen kesik başı ise Koca Mustafa Paşa Mezarlığı'nda defnedildi. Ölümüne "rîhlet-i nâsût" ibaresiyle tarih düşürülmüştür. Hacı unvanıyla da anılan Kabakulak İbrâhim Paşa'nın özellikle sülûs ve nesih yazılarda maharet sahibi iyi bir hattat olduğu nakledilmektedir (Müstakimzâde, s. 51).

BİBLİYOGRAFYA :

Destârî Sâlih Târîhi (nşr. Bekir Sıtkı Baykal), Ankara 1962, s. 32-34, 36, 37, 41, 43-45; *1730 Patrona İhtilâli Hakkında Bir Eser: Abdi Târîhi* (nşr. Faik Reşit Unat), Ankara 1943, s. 53, 60, 62-64; Dilâver Ağazâde Ömer, *Zeyl-i Hadîkâtü'l-vüzerâ*, İstanbul 1271, s. 38-40; Subhî, *Târîh*, vr. 16^b, 17^a, 18^a, 20^a, 22^b, 26^a-27^a, 44^b; Şem'dânîzâde, *Mûrî't-tevârîh* (Aktepe), I, 16 vd., 19, 21, 23, 24, 29; Ayvansarâyî, *Vefeyât-ı Selâtin*, s. 14; Müstakimzâde, *Tuhfe*, s. 51-52; Ferâizîzâde, *Gülşen-i Maârif*, İstanbul 1252, II, 1255, 1258-1264; Hammer, *HEO*, XIV, 245-250; *Sicill-i Osmânî*, I, 128; Danişmend, *Kronoloji*, IV, 21-22, 475-476; Uzunçarşılı, *Osmanlı Târîhi*, IV/1, s. 215, 218; IV/2, s. 316, 317, 318-320, 345; Münir Aktepe, *Patrona İsyanı: 1730*, İstanbul 1958, s. 172, 173, 175; *Kâmûsü'l-a'lâm*, I, 562.

ABDÜLKADİR ÖZCAN

İBRÂHİM PAŞA, Kara

(ö. 1098/1687)

Osmanlı sadrazamı.

1030 (1620-21) yılında, Bayburt'a (günümüzde Gümüşhane'ye) bağlı Kelkit kazasının Handevrek (Hınzeverek) köyünde doğdu. Katırcı Ahmed adında bir köylünün oğludur. Gençlik yıllarında Abaza Hasan'ın maiyetinde levent askeri olarak bulundu. Abaza Hasan isyanının bastırılmasının (1659) ardından İran'a kaçtı ve bir süre orada kaldı. Daha sonra geri dönerek Firârî Mustafa Paşa'nın himayesine girdi, iç çuhadarı ve kethüdâsı oldu. Hâmisinin ölümü üzerine bir süre mukabelecilik yaptı ve bazı devlet adamlarının kapı hizmetlerinde bulundu. Sonunda sadâret kethüdâsı Merzifonlu Kara Mustafa Ağa'ya intisap etti ve onun Silistre valiliği sırasında kethüdâsı oldu. Kara Mustafa Paşa yükseldiğiçe terfi ve temayüz eden İbrâhim Ağa bu arada IV. Mehmed'e yaklaşma fırsatı buldu. Hâmisinin sadâret kaymakamlığına getirilmesinin ardından İbrâhim Ağa da sadâret kethüdâlığına terfi etti ve bundan böyle Kara Kethüdâ diye anılmaya başlandı. 2 Rebülâhîr 1082 (8 Ağustos 1671) tarihinde mîrâhûr-ı sânilîğe getirildi, yirmi dört gün sonra mîrâhûr-ı evvelîğe terfi ettirildi (Abdurrahman Abdi Paşa, vr. 108^a) ve padişahın güvenilir adamlarından oldu. Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın sadrazamlığa tayininin ardından üçüncü vezir rütbesiyle Kubbealtı'na alındı (Silâhdar, I, 653). IV. Mehmed'in en yakınlarından ve has nedimlerinden biri olarak padişahın seferlerinde, av eğlencelerinde hep yanında bulundu. Onun padişah üzerindeki nüfuzundan çekinen Kara Mustafa Paşa, İbrâ-

him Paşa'yı 17 Ramazan 1088'de (13 Kasım 1677) kaptan-ı deryâliğe getirdi ve böylece IV. Mehmed'in yanından uzaklaştırmak istedi. Ancak İbrâhim Paşa, on dokuz gün sonra kendini rikâb-ı hümayun kaymakamı tayin ettirerek (Abdurrahman Abdi Paşa, vr. 139^b, 140^b) hem padişahın yanına döndü hem de rütbesini yükseltti. Merzifonlu'nun Çehrin Seferi sırasında sadâret kaymakamı ve onun vekili oldu. Ancak kaptan-ı deryâliktaki başarısızlığını öne sürerek Kara Mustafa Paşa, seferden döndükten sonra İbrâhim Paşa'yı bu görevlerden aldı ve rütbesini de beşinci vezirliğe düşürdü (25 Kasım 1678).

Merzifonlu'nun bu icraatları İbrâhim Paşa'yı resmî görevlerden mahrum bıraktıysa da padişah üzerindeki tesirini azaltmadı. Nitekim çok geçmeden dördüncü, ardından üçüncü vezir rütbesine yükseldi ve padişah yanındaki itibarına tekrar kavuştu. Bu gelişmeler karşısında Kara Mustafa Paşa rakibiyle anlaşmak zorunda kaldı ve Avusturya seferi arefesinde onun padişahın da arzusuyla sadâret kaymakamlığına getirilmesini uygun buldu. Seferin başlaması üzerine sadrazam vekili olarak Serdâriekrem Merzifonlu'yu Zemun'a kadar teşyi eden İbrâhim Paşa daha sonra Belgrad'a döndü ve ordunun ihtiyaçlarını temine çalıştı.

Viyana Kuşatması'nın başarısızlıkla sonuçlanmasının ardından padişahla birlikte Edirne'ye gelen İbrâhim Paşa, vezîriâzamın amansız muhalifleri olan Dârüssâde Ağası Yûsuf ve mîrâhûr-ı evvel Uzun Süleyman ağaların kendisine sadrazamlık vaad etmeleri üzerine eski efendisinin aleyhine döndü; IV. Mehmed, bilgisi dışında gerçekleştirilen Viyana Kuşatması'nın başarısızlıkla sonuçlanmasına rağmen azletme veya öldürme niyetinde olmadığı Kara Mustafa Paşa'yı, İbrâhim Paşa ve yandaşlarının tezviratı üzerine 6 Muharrem 1095 (25 Aralık 1683) tarihinde idam ettirdi (Silâhdar, II, 119 vd.; Râşid, I, 429).

Merzifonlu'nun yerine vezîriâzamlığa getirilen İbrâhim Paşa, işe selefine bağlı devlet ricâlini görevden uzaklaştırmakla başladı. Bu arada kendi adamlarını çeşitli mansiplar vererek durumunu sağlamlaştırmaya çalıştı. Viyana Kuşatması'yla başlayan Avusturya savaşı, değişik cephelerde Venedik ve Lehistan'ın da katılmasıyla âdeta bir Haçlı seferine dönüşmüştü. Venedikliler'i savaşa girmekten vazgeçirmek için gayret gösteren vezîriâzam ise

(Kantemir, III, 81) bu kadar geniş cepheli savaşı sevk ve idare edebilecek kapasitede değildi. Esasen Avusturya, Lehistan ve Venedik cephelerine serdarlar gönderirken kendisi padişahın yanından ayrılmıyordu.

Askerî gücün ve gerekli malzemenin yetersizliği, özellikle Macaristan ve Mora cephelerinde savaşın Osmanlılar aleyhine gelişmesine sebep oldu, şehirler ve kaleler birer birer elden çıkmaya başladı. Rahatsızlığını öne sürerek fiilen cepheye gitmeyen İbrâhim Paşa Edirne'den serhad boylarına ve adalara asker, mühimmat ve erzak sevk etmekle yetiniyor (Defterdar Sarı Mehmed Paşa, s. 199-200), başarılı olamayan serdarların yerine yenilerini getiriyordu. Bu arada padişaha sadece başarılı haberlerin bildirilip kötü haberlerin saklanması hususunda kumandanlara gizli emirler vermişti (Kantemir, III, 82). Ordu ileri gelenleri ise vezîriâzamın fiilen sefere çıkmasını istiyor ve padişaha bu yolda telkinatta bulunuyorlardı. Bunlar arasında yer alan eski yandaşları Musâhib Mustafa Paşa ile Uzun Süleyman Paşa'yı da Venedik ve Lehistan cephelerine gönderen İbrâhim Paşa böylece Sultan Mehmed'i tekrar kendi tesiri altına almayı başardı. İktidarı kaybetmekten ve selefi Mustafa Paşa'nın âkibetine uğramaktan korktuğu için padişahın sadâret mührünü verebileceği herkesi birer bahane ile uzaklaştırmaya çalışıyordu. O sıralarda Şeytan (Melek) İbrâhim Paşa'nın Budin'de gösterdiği başarı ordu ve kamuoyu üzerinde çok olumlu tesir yapmış, hatta Edirne'deki bir askerî nümayişte onun vezîriâzamla getirilmesi istenmişti. Fakat vezîriâzam, Şeytan İbrâhim Paşa'yı ortadan kaldırmak için onun aleyhinde el altından birtakım tertipler düzenledi. Macaristan serdarlığına getirttiği rakibini kasten asker ve mühimmat göndermeyerek başarısızlığa uğrattı, ardından da idam ettirdi (Silâhdar, II, 215). Bununla beraber Lehistan cephesinin başarılı kumandanı Uzun Süleyman Paşa'yı ortadan kaldırmaya cesaret edemedi. Aslında bu cephedeki başarıların gerçek sahibi Kırım Hanı Hacı Selim Giray olmasına rağmen, halk ve devlet ricâli arasında büyük takdir toplayan Süleyman Paşa'yı şöhretini kaybettirmek için Avusturya cephesine gitmekle görevlendirdi. Fakat Süleyman Paşa, saraydaki adamı Dârüssâde Ağası Yûsuf Ağa vasıtasıyla her şeyden haberdardı. Edirne'ye gelerek Viyana bozgunundan sonra ordu da başlayan dehşet ve paniğin ancak padişahın veya vezîriâzamın bizzat cephede